

Осика М.С.

магістр,

Національний університет «Чернігівський колегіум»

імені Т.Г. Шевченка

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ СПІЛКУВАННЯ З ОТОЧУЮЧИМ СЕРЕДОВИЩЕМ

Людина майбутнього – це всебічно розвинена особистість, яка живе в гармонії з оточуючим середовищем і самою собою, яка діє у межах екологічної необхідності. Формування екологічної культури є усвідомлення людиною того, що вона є частиною природи.

Україна вступила в нове тисячоліття з проблемами, без розв'язання яких вона не зможе не тільки нормально розвиватися, але й існувати. Найбільшою з них є стан природного середовища. Чорнобильська катастрофа, забруднення водного та повітряного басейнів, відмирання багатьох представників рослинного та тваринного світу, відсутність оптимальних природних передумов для відтворення населення – ці та інші фактори є свідченням досить тривожного становища природи в Україні.

Її покращання сьогодні і в майбутньому залежить від освіти, екологічного виховання всіх учнів.

Ідеї екологічної освіти належать відомим в Україні вченим: академіку Д. М. Гродзинському – секретарю відділення загальної біології АН України; члену-кореспонденту АН України І. А. Акімову – директору Інституту зоології ім. І.І. Шмальгаузена АН України; кандидату біологічних наук В. О. Межжеріну та ін. Ці видатні вчені висловили свої ідеї на сторінках наукових праць та періодичних видань, а також обговорювали на семінарах «Екологічна освіта та екологічна етика ХХІ століття».

На жаль, більшість людей вважають, що садіння дерев, спорудження очисних споруд і є екологією. Насправді це лише дія, вчинок, факт. Екологічного змісту вони набувають тоді, коли певні знання об'єднують ці дії у систему – інтегруються.

У формуванні екологічної культури найважливіше місце належить, безумовно, освіті.

Екологічне виховання – виховання великої культури і свідомого відношення до навколишнього середовища.

Екологія – це наука про взаємозв'язки живих механізмів між собою та оточуючим середовищем (повітря, вода, ґрунт).

В усі часи одним із найголовніших завдань держави, суспільства було і є виховання молодого покоління. Класики західноєвропейської прогресивної педагогіки вважали природу важливим фактором виховання дітей. На думку видатного чеського педагога Я. А. Коменського – «Людина – це частина природи, і вона повинна розвиватися за законами природи». Видатний шведський педагог І. Г. Песталоцці вважав, що єдиний, справжній фундамент людського пізнання – сприймання природи. Увесь запас знань, яких набуває людина за допомогою відчуттів, є результатом уважного ставлення до природи.

К. Д. Ушинський звертав увагу на неможливість здійснення початкового навчання дітей без природи.

Тривалі роки роботи в школі привели В. О. Сухомлинського до переконання, що бережне ставлення до природи і до себе має стати одним із критеріїв оцінки моральних цінностей людства.

Найбільш сприятливий період для роз'яснення завдань екологічного виховання – молодший шкільний вік.

Дитина пізнає світ з відкритою душею і серцем, і яким буде ставлення до цього світу, чи навчиться вона бути господарем, що любить і розуміє природу, залежить від її виховання в сім'ї.

Природа – джерело краси, вона викликає в нас почуття радості і подиву. Чим багатша, красивіша природа, тим добріші люди мешкають там. Любов до природи, поетичне ставлення до неї позитивно впливають на формування менталітету нації.

Дослідники довели, що більшість людей засвоюють ті чи інші переконання з дитинства, ще до того, як отримують можливість критично осмислювати отриману інформацію. Для того, щоб діти краще пізнали і зрозуміли навколишній світ, щоб мали уявлення про ті екологічні проблеми, які постали перед людством, потрібно, щоб вони спочатку набули певного запасу знань про навколишню природу, вміли визначати найбільш сприятливі умови для життя живих організмів.

Лиш у спілкуванні з живим світом дитина має змогу заглибитись у безмежне багатство природних явищ, їх невичерпну красу. Вона вбирає в себе барви, звуки, пахоці природи, захоплює загадковістю, співчуває всьому живому. У такому творчому процесі діти оволодівають «абеткою» емоцій.

«Слово має налаштувати чутливі струни серця, щоб збагнути мову почуттів» – зазначає В.О. Сухомлинський.

Тематикою екологічних занять обрані наступні проблеми:

- Забруднення навколишнього середовища; причини і наслідки.
- Боротьба із забрудненням води, повітря, ґрунту.
- Охорона рідкісних видів рослин і тварин.
- Вплив діяльності людини на навколишнє середовище.
- Правила поведінки у природі.
- Екологічна безпека школяра.
- Подорож краплі води.

«Кожна з тем має нести дитині безліч відкриттів, зроблених нею самостійно, щоб дитина заглибилась подумки в якусь деталь, зосередила на ній свою увагу, забула про все інше».

Проводити такі заняття краще інтегрованими, поєднуючи їх з природознавством, математикою, музикою, живописом, розвитком мовлення, тощо. Ігровими персонажами можуть бути Ромашка, Пролісок, Боровичок, Гномик, Цибулино та ін. Наприклад, «Я і Україна», вивчаємо взаємини з рослинами. Діти складають речення:

Я – дерево.... Радію, коли...

Я – дерево.... Сумую, коли...

Я – дерево. ... Пишаюсь, коли...

«Урок-віночок» з української мови вчить екологічному ставленню до землі і до того, що на ній росте.

«Урок-аукціон» нагороджує дітей за кожну правильну відповідь насінням (жолудь, каштан, крилатка), яке можна посадити і виростити парк.

Роботу, розпочату на заняттях, обов'язково продовжуємо в інших формах: екскурсії, екологічні прогулянки, екскурсії-огляди.

Ці форми роботи використовуються як підготовчі до занять, чи як закріплення набутих знань. Наприклад, перед вивченням теми «Екологія і здоров'я» (забруднення середовища), діти йдуть на прогулянку по вулиці, де великий рух автомобілів, на екскурсію до котельні чи промислового підприємства. Ці екскурсії дають дітям можливість побачити залежність між автомобільним рухом та станом атмосфери.

Екскурсія та прогулянка можуть слугувати і самостійним джерелом еколога – природничих знань.

Цінність спостережень – у безпосередньому спілкуванні з природою.

Екскурсії вчать спостерігати і аналізувати явища природи, предмети. Побачене на екскурсії закріплюємо засобами матеріального мистецтва. Розв'язується проблема використання вторинної сировини у виготовленні паперу. Роботи із саморобного паперу перетворюються у вироби мистецтва (листівки, картини-мініатюри). Розвивається творчість і естетичний смак.

Цікавими і результативними є досліди самих дітей, їхні «відкриття». Головне, щоб вони були прості у виконанні.

Дитяче серце чутливе до заклику творити красу і радість для людей. Важливо, щоб слідом ішла праця. Якщо дитина відчує, що своїми вчинками приносить радість ближнім, то змалечку навчиться узгоджувати власні бажання з інтересами людей, а це важливо для виховання доброти й людяності, самодисципліни.

Спостереження у природі допомагають у літературній роботі, розвитку зв'язного мовлення. В екологічному вихованні використовую екологічні казки, які вчать дітей не бути байдужими до природи, формують внутрішній світ, розвивають екологічну етику. Казки – цінний матеріал. Діти не тільки люблять слухати казки, а й із задоволенням їх складають.

Наприклад, «Мандри краплини», «Дуже страшна історія», «Пролісок», «Морозець», «Казка про велике місто і пожовклу траву» та ін.

Ефективність проведення гурткових занять досягається і добре спланованою роботою, і підготовкою ігрових цікавих ситуацій і, головне, добротою, повагою і увагою до дитини впродовж усього навчального року.

Ознайомлення з природою відбувається і у повсякденному житті. Самостійно росте лише бур'ян, а сучасне екологічне мислення треба вирощувати.

Список використаних джерел:

1. Захлебний А.Н., Зверев И.Д., Суравегина И.М. и др. Охрана природы в школьном курсе биологии. – М.: Просвещение, 1977. – 207 с.
2. Выготский Л.С. Педагогическая психология. – М., 1926. – 322 с.
3. Капинос П.И., Панасенко Н.А. Охрана природы: Пер.: П.И. Капинос, Н.А. Панасенко. – К.: Вища школа, 1989. – 255 с.
4. Организация экологического образования в школе. Пособие для работников средней общеобразовательной школы / Под ред. И.Д. Зверева, И.Т. Суравежного. – М.: Просвещение, 1980. – 191 с.